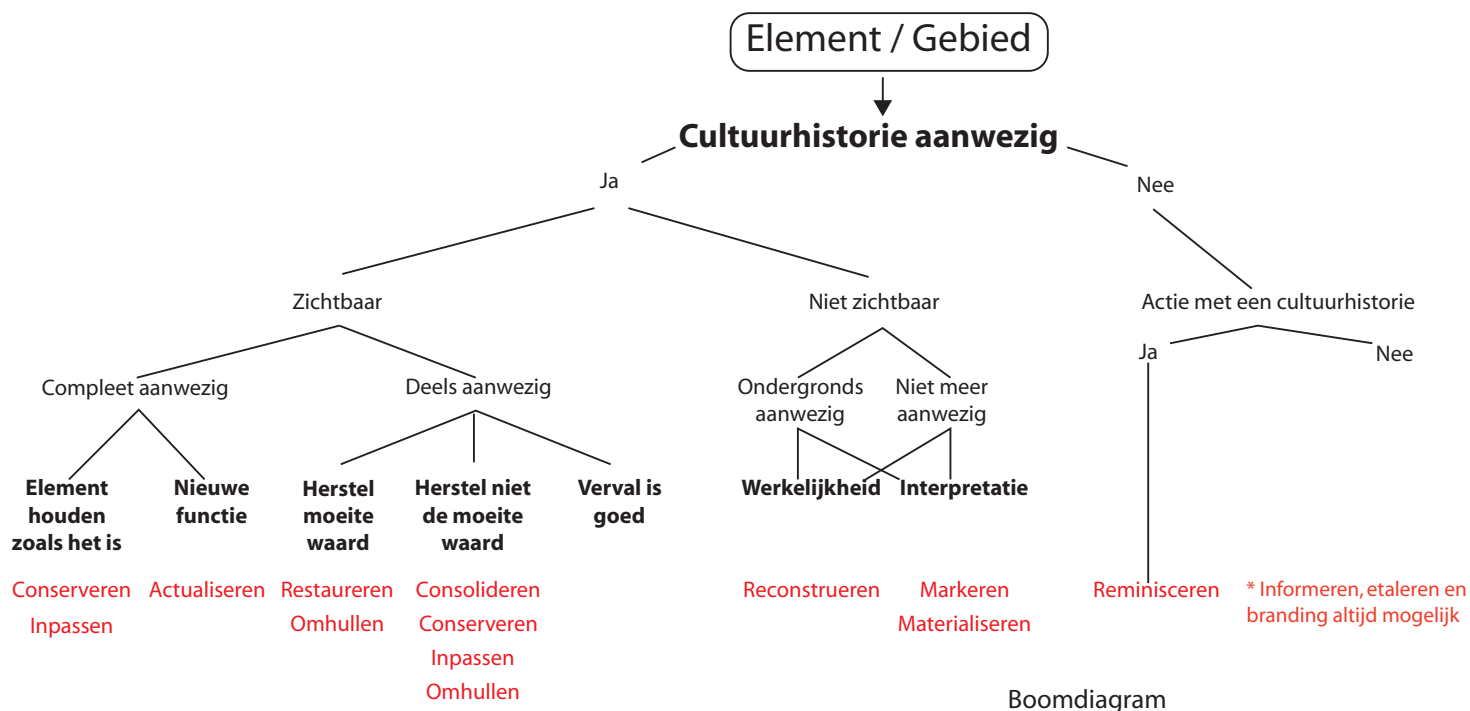

Boomdiagram

Omgaan met cultuurhistorie is niet altijd even gemakkelijk. Wat kan je met een element? Hoe zorg je ervoor dat het duurzaam is zodat het zichzelf kan onderhouden? Hoe breng ik het verhaal zo goed mogelijk over op de mensen? Deze vragen zijn

belangrijk wanneer je een cultuurhistorisch element wil gebruiken. Er zijn veel verschillende methodes te gebruiken, maar niet elke methode is even geschikt voor ieder element of gebied. In het bovenstaande boomdiagram, door de onderzoekers zelf ontwikkeld, kun je door de vragen te

beantwoorden en keuzes te maken tot een geschikte methode komen. Deze methodes zijn te combineren met verschillende andere methodes. Het verstrekken van extra informatie, het element extra zichtbaar maken en het 'verkopen' van een element kan altijd in combinatie met andere methodes.

Een landschap zonder wortels in verleden is schraal! Het biedt geen voedingsbodem voor een realistische fysieke identiteit en zodoende ontstaat er vervreemding van de oorspronkelijke plek. Het maken van een totaal nieuwe plek op een bestaande kan wel een interessant beeld oproepen maar zou niet ten koste mogen gaan van waardevolle elementen. Het opgraven van een verleden en het laten herleven kan ook bijdragen aan de identiteit van een plaats.

Tijdens de opgravingen van een Romeinse boot is Eva bijna elke dag even gaan kijken

met haar moeder en broertje. Vandaag gaat ze een vaartocht maken op net zo'n boot met haar klas. Van te voren bezoekt de hele groep het archeologische centrum waar allerlei filmpjes, vondsten en informatie te zien is. Het centrum ligt in een oud legerkamp, daar is ook een badhuis bij gevonden. In de pauze loopt Eva tussen de walletjes die aangeven waar het badhuis heeft gestaan en ze denkt aan de badkamer die ze thuis hebben. Dan schrikt ze op als ze ziet dat haar klasgenootjes al naar de boot lopen en rent ze achterna. Deze tocht wil Eva niet missen...

Literatuurverwijzing
Colenbrander e.a., Limes Atlas, Must, Amsterdam 2005
Gemeente Utrecht, www.castellumhogewoerd.nl
Belvedere, beleidsnota over de cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting, VNG uitgeverij, Den Haag 1999
M. Crielaard, L. v/d Lee, I. Zwartkruis, Eren van cultuurhistorie, Velp 2008

Beeldmateriaal
Alle illustraties en foto's : M. Crielaard, L. van der Lee, I. Zwartkruis

Degenen die ons zijn voorgegaan in de geschiedenis hebben in het landschap hun sporen nagelaten. Landschapsontwerpers die identiteit willen geven aan hun ontwerpen kunnen van deze cultuurhistorie gebruik maken. Dat kan op verschillende manieren die elk hun eigen waarde hebben.

Reconstructie Romeins schip de Meern 1

Door Machiel Crielaard, Lucia van der Lee, Iris Zwartkruis

Cultuurhistorie eren

Quintus kijkt zijn ogen uit, hij zit op een gigantisch vrachtschip van dertig meter lang. Het schip met lading en bemanning is net vertrokken uit de drukke haven van Levevanum (Rijswijk). Na een lange dag op het water komt Quintus aan bij het castellum in Fletio (Vleuten) waar het leger van veldheer Corbuloi zijn intrek in heeft genomen, op de kruising van land- en waterwegen. Aan de noordzijde ligt het vijandelijke gebied, waar de Bataven zich ophouden. Aan de zuidkant heersen de Romeinen. Quintus is moe en bezweet, na zijn aanmelding in het castellum loopt hij naar het badhuis om zich op te frissen.

Quintus is onderweg in het gebied waar tweeduizend jaar later de Vinexwijk Leidsche Rijn ligt. De aanwezigheid van de Romeinen in dit gebied heeft zijn sporen nagelaten. Er zijn twee complete

vrachtschepen gevonden en diverse andere archeologische elementen. Bij de ontwikkeling van de nieuwe wijk zijn deze resten niet alleen zorgvuldig in kaart gebracht, ze zijn ook gebruikt in het ontwerp voor de wijk.

Het benutten van cultuurhistorie is niet nieuw in Nederland, maar sinds de Nota Belvédère in 1999 verscheen, is er meer aandacht voor het thema. De nota hanteert het begrip cultuurhistorie zeer breed. Alle sporen die onderdeel uitmaken van de samenleving en het verleden in beeld brengen, vallen onder cultuurhistorie. Een van de peilers van de nota is het begrip identiteit. Identiteit zit hem in de unieke geschiedenis en het unieke erfgoed dat die geschiedenis opgeleverd heeft. In een globaliserende wereld probeert Belvédère het erfgoed aan te grijpen als kans om een

veelkleurige samenleving te behouden en te ontwikkelen.

Elk jaar worden er dankzij deze nota projecten gesubsidieerd die cultuurhistorie verbinden met het heden en zo het gevleugelde ‘behoud door ontwikkeling’ uit de nota in de praktijk brengen. Bij het doorbladeren van de projectenboekjes van Belvédère valt op dat de projecten vooral beleidsmatig gericht zijn. Zelden is er sprake van projecten waar een uitvoering heeft plaatsgevonden. Landschapsonwerpers die met een nieuw gebied aan de slag gaan, zijn daarom aangewezen op hun eigen inzicht als zij cultuurhistorie fysiek in hun plan willen toepassen. Studenten van de opleiding Tuin- en Landschapsinrichting hebben deze constatering aangegrepen om een onderzoek te doen naar mogelijke manieren om te ontwerpen met cultuurhistorie.

De vraag is op welke manier je met cultuurhistorie omgaat als het in een plangebied voorkomt. In het onderzoek ‘Eren van cultuurhistorie’ worden de verschillende methodes die gebruikt kunnen worden op een rij gezet. Per methode wordt inzichtelijk gemaakt welke waarde deze heeft voor een cultuurhistorisch element. In Leidsche Rijn is bijvoorbeeld een Romeins badhuis gevonden. Er is voor gekozen

om de aanwezigheid van dit element te ‘markeren’, een van de elf methodes. Door het badhuis te markeren wordt het weer zichtbaar en enigszins beleefbaar. De met gras begroeide walletjes die de contouren van het badhuis aangeven maken echter niet duidelijk dat het om een badhuis gaat, daarvoor is informatie nodig die op een naastgelegen bord is te lezen, dit is de methode ‘informereren’. Naast het badhuis is ook een castellum gevonden. Dit castellum wordt op den duur nagebouwd, ‘gereconstrueerd’, dichtbij de plaats van het oude castellum. Nu al wordt de vondst van het castellum aangegrepen door er activiteiten aan te koppelen voor kinderen waar cultuur, milieu en geschiedenis een rol spelen, dit kan gezien worden als ‘branding’, het vermarkten van cultuurhistorie. Het levert een unieke plek op in een gloednieuwe wijk, waardoor de wijk zich onderscheidt van andere nieuwbouwprojecten.

Voor het onderzoek zijn verschillende locaties gezocht om recente voorbeelden te verzamelen van getransformeerde gebieden waar cultuurhistorie een rol speelt. Naast Leidsche Rijn zijn ook Haverleij en de Drentsche Aa onderzocht. Bij de zoektocht naar cultuurhistorische elementen valt op dat deze vaak in een stedelijke omgeving te vinden zijn, omdat juist hier de meeste ingrepen worden gedaan waarbij het belangrijk is dat er

Reminisceren

Bij de methode reminisceren wordt een gevoel van cultuurhistorie opgeroepen. Het gevoel of beeld dat opgeroepen wordt ligt ver van het origineel of de huidige locatie af. Het beeld dat wordt opgeroepen heeft nooit op deze plek bestaan. In nieuwbouwwijken worden materialen en bouwstijlen gebruikt die een sterk beeld oproepen. Zo verrijzen in de polder Amsterdamse grachtenpanden en in Noord-Brabant kastelen. De kastelen in Noord-Brabant liggen in Haverleij, een uitbreidingswijk van ‘s-Hertogenbosch. Verschillende architecten kregen de opdracht compacte woongebouwen te ontwerpen en zij kwamen met kastelen, forten en landhuizen aan. Wie door deze gebouwen rondloopt waant zich aan de ene kant in iets uit vervlogen tijden en aan de andere kant weet de bezoeker en bewoner dat hij op het verkeerde been wordt gezet. Hoe dan ook, deze woonvormen hebben een sterke indentiteit.

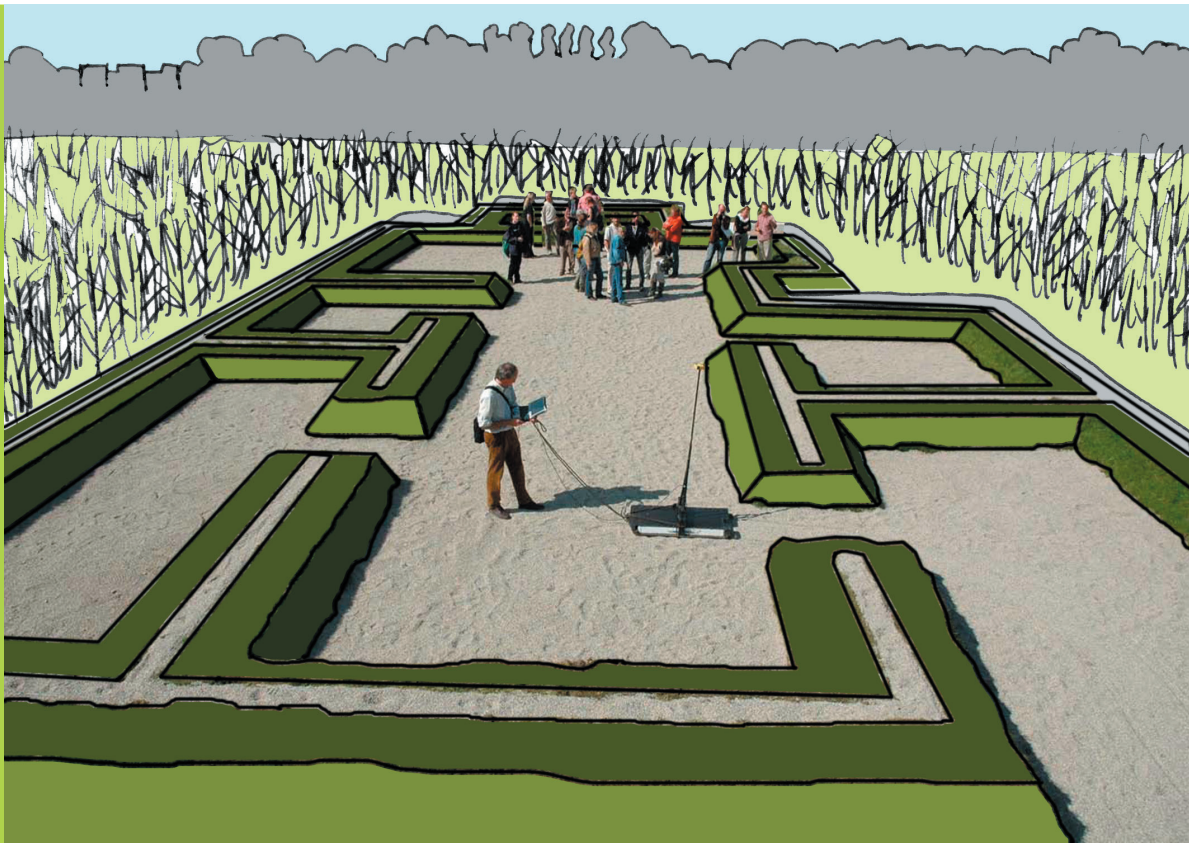
Oorspronkelijkheid	-	Reminisceren is niet oorspronkelijk, het wordt juist gebruikt bij een gebrek aan oorspronkelijkheid.
Zichtbaarheid	+	Omdat het zulke uitgesproken ideeën zijn, is het erg goed zichtbaar.
Verheldering	-	De verwijzing naar geschiedenis die zich niet op dezelfde plek heeft afgespeeld kan verwarring oproepen.
Beleefbaarheid	+	Het geheel is goed beleefbaar.
Duurzaamheid	+	Door het plaatsen van prominente functies in deze nieuwerwetse elementen zijn ze erg duurzaam.

^ De waarde van reminisceren voor de belevingswaarde van een element. Een plus heeft een positieve invloed op een van de aspecten van de belevingswaarde, een min heeft een negatieve invloed.

Kasteel Lelienhuyze in Haverleij, 's-Hertogenbosch, verzonnen verleden ‘herbouwd’

> Badhuis de Hoge Woerd anno 2008, daar waar de muren hebben gestaan zijn aarden walletjes opgeworpen

identiteit ontstaat en geen massa nieuwe huizen en straten. Zo heeft de Romeinse geschiedenis twee millennia lang veilig onder de grond gelegen in een landelijk gebied en is de nieuwbouw aanleiding geweest om hier verandering in aan te brengen door bepaalde dingen op te graven.

Uiteindelijk bleek uit het onderzoek dat de aard van een element bepalend is voor de methodes die toegepast kunnen worden. Bij beplanting, bijvoorbeeld een lanenstelsel zoals dat in Drenthe voorkomt, kan het niet anders dan dat deze op den duur verdwijnt. Toch kan de historische waarde zo lang mogelijk worden behouden door goede verzorging, dit komt neer op de methode consolideren.

Zelfs wanneer er geen cultuurhistorische elementen in een gebied aanwezig zijn, kan er iets gedaan worden met geschiedenis, dit kan door reminisceren (zie kader).

In het rapport ‘Eren van Cultuurhistorie’ staan alle methodes beschreven. Het rapport biedt schema’s die kunnen helpen met het omgaan van cultuurhistorie. De schema’s laten zien wanneer welke methodes gebruikt kunnen worden en wat ze opleveren. De mogelijke methodes kunnen achterhaald worden aan de hand van een boomdiagram (zie volgende pagina). Het kan ontwerpers helpen om ideeën te krijgen bij het werken aan een ontwerp.